

Дмитро Павличко

ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

ВИБРАНЕ

Дмитро Павличко ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

*«Твори для дітей» Дмитра Павличка — збірка, до якої увійшли найкращі поезії автора, присвячені юним читачам***. Казковий світ цих віршів доповнюється колоритними образами головних героїв (вухате зайченя, дядько дощ, джміль, віник та ін.).*

Світову славу принесли митцю такі поетичні збірки як «Любов і ненависть», «Гранослов», «Таємниця твого обличчя», «З різних літ», «Час», «Золоте ябко».

Дмитро Павличко — видатний український поет і перекладач, який працював у жанрах громадянської та інтимної лірики.

ДЕ НАЙКРАЩЕ МІСЦЕ НА ЗЕМЛІ

Де зелені хмари яворів
Заступили неба синій став,
На стежині сонце я зустрів,
Привітав його і запитав:
Всі народи бачиш ти з висот,
Всі долини і гірські шпилі.
Де ж найбільший на землі народ?
Де ж найкраще місце на землі?
Сонце усміхнулося здаля:
Правда, все я бачу з висоти.
Всі народи рівні. А земля
Там найкраща, де вродився ти!

1973

ЯК КУРКА НАВЧИЛАСЯ МОВЧАТИ

Знесла курочка яйце
І давай кричать про це.
«Куд-кудак, куд-кудак —
Знесла яйце, як ходак¹!»

¹ Постіл, шкіряний черевик.

За хвилину все село
Про оте яйце гуло.
Вчув і пес, що до яєць
Був великий ласунець.
Він узяв сковороду,
Кликнув друзів на ходу,
Мить — і вже з того яйця
Зроблена яєшниця!
Пси наїлись — і навтіч.
Вранці знов знесла яйце,
Та мовчала вже про це.

1951

НІЧНИЙ ГІСТЬ

Хтось постукав уночі.
Швидко я знайшла ключі,
Відчинила, і до хати
Зайченя зайшло вухате.
Стало в кутику сумне,
Каже: «Заночуй мене!
Бо надворі завірюха
І мороз хапа за вуха!»
Батьків я взяла кожух,

Вкрила зайця з ніг до вух
І гадала, що гульвісу
Вранці одведу до лісу.
Встала рано, та дарма —
Зайченяти вже нема.
Чи запізно я збудилась,
Чи зайча мені приснилось?

1964

БАРАН

Став баран серед дороги
І підняв бундючно роги.
Я кажу: «Привіт, баране!»
А він бух мене рогами.
Ти до нього — чемно, мило,
Та дурило — то дурило.
Був і буде некультурним —
Краще не вігаться з дурнем!

1964

ЯК ВЕДМЕДЯ РОЗБУДИТЬ?

Ніч. У лісі кожен звір
Спати йде на власний двір.
Спить маленьке козеня,
Що награлося за дня.
Олень спить, і спить борсук.
Але раптом... Що за звук?
А! Це ведмедило спить,
Ніби трактор гаркотить.
Будиться, встає звірня:
Той — з-під моху, той — з-під пня
Той спросоння позіха:
Що за патороч лиха!
Той, кому вже храп допік,
Шле ведмедю кольку в бік!
Заєць бідний аж поблід,
Бо ведмідь — його сусід.
Він хропе, а зайців дім
Ніби валиться при тім.
Аж трясе зайчиська лють,
Бо не може він заснуть.
Кида й він крутим слівцем,
Та під ковдрою, тихцем, —
Щоб не вчув якийсь там біс
Та ведмедю не доніс!
Горопашний боягуз

Одне вухо в'яже в гудз²,
В друге — ясік³ запиха,
Щоб душа була глуха.
З лютості на себе він
Натягає п'ять перин,
Зверху ще й матрац кладе,
Сам улігшись на тверде.
Та від храпу ліс шумить —
Спати не дає ведмідь!
Скочив заєць на ослін.
«Що робить?» — міркує він.
Рада є на це одна —
Розбудити хропуна.
Та самому страшно йти —
Хто б це міг допомогти?..
Тільки рись! Вона міцна
І відважна звірина.
Заєць — в рисі. Так і так.
Все розказує бідак.
Просить на усі лади:
— Йди й ведмедя розбуди!
— Не піду я, — каже рись, —
— Потім ще і з ним борись

² Вузол.

³ Маленька подушечка.

Та кусайся цілу ніч,
Адже він за таку річ
Лютий буде, як дракон, —
Та й мене вже хилить сон...
Ось до вовка ти б зайшов —
Той pomoже. Будь здоров!..
Заєць у вовчиська вже,
Просить, вухами стриже:
— Так і так. Хропе той сплюх.
— Вже від нього я оглух.
Так хропе, немов паси
З мене він дере, — спаси!
— Чи ти хочеш, — каже вовк, —
— Щоб ведмідь мене затовк?
Гнів бере таких персон,
Як від них прогнати сон.
Краще тихо будь, як миш,
Потерпи, а вдень поспиш.
Заєць думає: «Овва!
В лиса мудра голова.
Ось до нього я піду,
Лис порадить на біду».
Він — до лиса: — Так і так,
Ти найбільший наш хитрак,
Вирятуй мене з біди —
Ведмедила розбуди!
— Чи ти хочеш, — каже лис, —
— Щоб ведмідь мене розтис?

Чи ти дурень, чи мудрець,
Схопить в лапи — і кінець!
Заєць каже: — Ти піди
Лагідно його збуди.
Не штовхай і не кричи,
В лаписько полоскочи
Або пісню заспівай.
Щось придумай, ти ж — мудрай.
— Видно, — сумно каже лис, —
— Що й у тебе ум заблис.
Чом же не співаєш сам,
Тільки ходиш там і сям?
Чом не полоскочеш лап, —
На безсоння ти ж заслаб!
Думай, як не можеш спать,
Полічи до двадцять п'ять,
То й заснетесь, друже мій,
Йди додому й не дурій!
Вже додому йде зайча,
Втім, мурашку зустріга.
— Що це, зайчику, тобі?
— Бачу я, що ти в журбі.
— Ах, мені немилий світ:
— Розхропівся мій сусід,
Спати зовсім не дає, —
Каже заєць все, як є.
А мурашка: — Розбудить
Я Ведмедя можу вмить!

Заєць думає: «Ой-ля!
Хвалькувате це маля».
Та бере його мерщій,
Садовить на хвостик свій,
І несе до тих воріт,
Де живе ведмедів рід.
Храп гуде, немов гроза,
В двір мурашечка вліза...
Що ж то буде, що буде?!.
Заєць став собі і жде.
А мурашечка — в замок —
Та до хати... Звір замовк.
Тиша! Потім лютий рев —
Аж летять листки з дерев!
Знову тиша. Зайчик рад.
Йде мурашечка назад.
Крізь шпахетиння рідке
Бачить заєць ще й таке:
На одній нозі ведмідь
То плигає, то стоїть.
Щось із вуха витряса,
З гніву сам себе куса.
Заєць думає: «Ого!
Ти шукай всю ніч того,
Хто у вусі був твоїм,
А ми спатоньки ходім!»

КАЛАЧІ

Несе киця на хвості
Три калачі золоті.
Один калач буде мати
Моя мати.
Другий калач для тата
Несе киця хвостата.
Третій калач для сестри.
То вже три.
Що ж, для всіх не вистача —
Буду я без калача.
Киця каже: — Пробач,
Загубився твій калач.
Сестра каже: — Тихо! Цить!
Дам тобі свого вкусить!
Тато каже: — Сину!
Бери мого половину!
Мати каже: — Не плач!
Бери собі мій калач!
А я вибігаю з хати
Калача свого шукати.
Через гори, через луки
Стежкою біжу навскач...
Гей, куди ж це закотився
Мій калач?

НЕПОРОЗУМІННЯ

Пес у нашого сусіда
Називається Сніжок.
Білий він, немов зі снігу
Має вшитий кожушок.
Він біленький, він гладенький,
Але ж лютий, мов яга.
Півсела перекусає,
Як зірветься з ланцюга.
От вам хитрощі природи,
Непорозуміння знак.
А якщо поміркувати —
Має бути все не так!
Сніг повинен бути синім,
Бо він падає з небес.
Пес повинен бути чорним,
Бо то чортів син — не пес.

1965

ДЯДЬКО ДОЩ

Дядько Дощ стоїть над лісом
Неба велетень сяга.

Він сміється, мов залізом
Дудонить: — Га-го! Га-га!
Одягнувся, мов на свята,
Запорозький в нього шик:
Тучі шапка сивувата,
Блискавки червоний шлик.
Довжелезні срібні вуса
Люто вігер розвіва.
І тремтить пшениця руса,
І втіка за горб трава!

1967

КАПЕЛЮХ

В одному лісі білий гриб
В історію печальну влип.
Він у брилі посеред трав,
Як пасічник, собі стояв.
І, звісно, змалку боровик
Скидати капелюх не звик.
Він мамі й батькові на злість
У капелюсі спить і їсть.
Або зайде, бувало, в клуб

І стане в шапці, наче слуп⁴.
«Скинь, — кажуть, — грибе, малахай!»
А він як гляне — хоч тікай!
В кінотеатрі гриб сидить.
«Скинь капелюх!» — народ кричить.
А він собі сидить, як мур, —
Ангелень, ані мур-мур.
Бувало, зайчик стриб та стриб...
«Здоров був, друже!» — крикне гриб,
Та капелюха не скида.
Отож і скоїлась біда:
Чудовий жовтий капелюх
Приріс боровику до вух!
Скупатись хоче гриб, але
Купатися у шапці зле.
Йому здається, що оса
Його під шапкою куса!
Нема рятунку! Хоч скоріш
Ту шапку з вухами відріж!

ЗАГАДКИ

1

Що то за такий співець
Посеред обори —
На голові гребінець,
А на ногах шпори?

(півень)

2

У зеленій суконці —
На весняному сонці,
В золотистому платті —
При осіннім багатті,
У білесенькій льолі —
На засніженім полі.
Так одягаюсь —
Як називаюсь?

(берізка)

3

Без рук, без ніг,
Без крил і без мотору —
На землю ліг,
А потім знявся вгору.

(дим)

4

Не лігає, хоч має крила,
Хліба не їсть, хоч робить на хліб.
Слабне без вітру, а з вітром — сила,
Працює невтомно по декілька діб.

(вітряк)

2011

МУРАШКА

Вилізла мурашка на лопух,
Подивилась весело навкруг:
— Скільки тут повітря і тепла,
Я ж, дурненька, в бур'яні жила.
Вилізла мурашка на ромен,
Мовби крила вирости з рамен:

— Що за диво — пелюстки в росі,
— Як могла я жити на лопусі!

Вилізла мурашка на таріль
Соняха, що саяв серед піль:
— Боже, скільки золота й зерна!
— Що ромен? Билиночка сумна!

Вилізла мурашка на сосну,
Глянула в далечину ясну:
— Піді мною цілий світ лежить —
— Як могла я на бадиллі жити!

Над сосною чорна хмара йшла,
Срібний дощик по землі тягла.
А мурашка крикнула: — Зажди! —
І взялась за ниточку води,
Вилізла на хмару і лягла
Біля сонця, горда, хоч мала.
— Як могла я жити на сосні,
Коли сонце впорівень мені!
Розійшлася хмара дощова —
Вниз летить мурашка ледь жива.
Де вона — дарма питаєш ти,
Вже її нікому не знайти!

ПЛЕСО

Люблю я заглядати в плесо,
Очима досягати дна.
Там шука блискає, мов лезо,
І погляд мій перетина.
Одначе я дивлюся знову:
А що там глибше, що на дні?

Діряву місяця підкову
Я бачу в синій глибині.
Це дивина: вода прозора,
По дну застелена блакить,
І шука — мов ракета скоро,
Яка до Місяця летить!..

1975

ЗАЄЦЬ

Заєць має двоє вух.
Як одним він рухає,
Другим слухає вітрець,
Що за полем дмухає.
Одним вухом чує спів
Миші під копицею,

Другим чує, як іде
Дядечко з рушницею.
Так пасеться він собі
Врунами зеленими,
Так працює цілий день
Вухами-антенами.
А коли настане ніч,
Спатоньки вкладається —
Одне вухо стеле він,
Другим накривається.

1972

ШКОЛА

Наче вулик, наша школа,
Вся вона гуде, як рій.
І здається, що довкола
Розквітають квіти мрій.
Бігають, сміються діти,
Та — лиш дзвоник задзвенить —
Стане тихо, ніби в квіти
Поховались бджоли вмить.

1973

СМЕРІЧКА

Стоїть смерічка на горі
У сонці, наче в янтарі.
І ми до неї в гості йдем —
Вона росте, і ми ростем.
Стоїть смерічка на горі
В снігу, неначе в киптарі.
І ми до неї в гості йдем —
Вона росте, і ми ростем.

1973

ОСІНЬ

Небеса прозорі,
Мов глибінь ріки.
Падають, як зорі,
З явора листки.
А над полем нитка
Дзвонить, як струна,
Зажурилась квітка —
Чує сніг вона.

1973

ПІСНЯ ПРО ПШЕНИЦЮ

Сонце гріє, вігер віє, а вода тече.
Наша мати пшениченька золоту сорочку тче.
А в тій золотій сорочечці, як маля,
Буде красуватися, буде усміхатися вся земля.
Сонце гріє, вігер віє, а вода тече.
Наша мати пшениченька золотий коровай
пече.

А золотий коровай на столі засія —
Буде веселитися і благословитися вся земля.

1975

ВЕСНА

До мого вікна
Підійшла весна,
Розтопилася на шибці
Квітка льодяна.
Крізь прозоре скло
Сонечко зайшло
І поклало теплу руку
На моє чоло.
Видалось мені,
Що лежу я в сні,

Що співає мені мати
Золоті пісні.
Що мене торка
Ніжна і легка,
Наче те весняне сонце,
Мамина рука.

1975

ПРОЛІСОК

Я бачив, як зірниця впала,
Як на снігу вона палала,
Як сніг, біліший від лілеї,
Вночі іскрився біля неї.
Де в темноті зоря згоріла,
З'явилась вранці квітка біла,
І сонце стало ніби вище,
І сніг лежав, як попелище.

1975

ВІТЕР

Якось вітер ніс листок,
І прикульгував щокрок,

І щокрок відпочивав,
І листок на землю клав.
Так, сердешний, занеміг,
Ніби ніс він збіжжя міх,
Важко дихав і сопів,
Аж упав, нарешті, в рів.
Я тоді листок підніс,
Але вігер, наче біс,
Хап його мені з руки —
Та й у поле навпрошки!
І високо понад лан
Злинув хитрий вігрюган,
Свиснув, крикнув з-під небес —
І листок у хмарі щез.

1975

РОЗМОВА

(За народними мотивами)

- Де ти, киценько, була?
- Я була аж край села.
- Що ти, кицю, там робила?
- Хвостом жито молотила.
- А може, то був овес?
- Ні, овес молотив пес.

- Що за працю ти дістала?
— А дістала кусень сала.
— Де те сало, покажи ж?!
— А те сало з'їла миш.
— Де та миш, моя кицютко?
— В нірочку забігла хутко.
— Де та нірочка?
— В траві,
У шовковій мураві.
— Де ж та мурава шовкова?
— Випасла ряба корова.

1975

ЧЕРВЕНЬ

Червень! На землі немає
Щасливішої пори.
Дзвонять, наче птаство в гаї,
Молодечі табори
Тіло набирає вроди,
Душу пісня підійма.
На світанні у походи
Сонце кличе, як сурма.
Над зеленими полями
Небо грає і тремтить.
Золоті й червоні плями

Набігають на блакить.
Зацвітає кожне зілля,
В жовтій куряві пилка
До черешні на весілля
Бджілка лине у танку.
В нетрях молодого збіжжя
Цвіркунів ляскоче дзвін,
І, немов хлібина свіжа,
На леваді пахне кмин.
Гнуться хвилі, наче стебла,
Розлінивилась ріка.
А вода у річці тепла,
Лоскотлива і дзвінка.
Дні безжурні, дні веселі,
Тріумфуюча трава!
Тільки джміль з віолончелі
Звуки смутку добува.

1975

ЛЕЛЕКА

Ходить бузько по мочарах
У червоних чоботях,
Дивиться в прозору воду,
Ганить жаб'ячу породу:
— Боже, як мені набридло

Це моє болотне їдло,
Ці витрішкуваті жаби
Без найменшої приваби!
Десь читав я, що французи
Жаб їдять, як чорногузи.
Але в них ті жабенята —
Тільки на великі свята.
Ну, а я ж у свята й будні
їм створіння ці паскудні;
На вечерю й на сніданок
Я ковтаю цих поганок.
А в обід на перше й друге —
Холодушки й зеленуги.
Так навчився з лелечати,
Та пора вже з цим кінчати.
Геть ненависну дієту!
Краще їсти з очерету Листя!
Все! Доволі! Крапка!
Втім, поглянув — скаче жабка.
Ось вона! Завмер лелека.
Придивляється здалека
І підходить неквапливо
Він до неї. Що за диво?!
Не така вона й почварна,
Просто навіть дуже гарна.
Очі завеликі трішки,
Та зате які там ніжки!
Граціозна, наче скрипка,

Жабка-лапка, жабка-рибка.
Викупана, чиста, свіжа,
Рай солодкий, а не їжа!
І дієту він ламає:
Клац! — і жабки вже немає.

1975

ВІТРЯК

Стоїть на пагорбі вітряк,
Де поле неокрає.
Хотів би він лігати так,
Як вертоліт лігає.
Такі ж у нього крила є,
Як мають вертольоти.
Але йому робить своє —
На хліб зерно молоти.
І лиш тоді, коли згаса
Робота опівночі,
Вітряк злігає в небеса,
Де зір палають очі.
Він лине в зоряну блакить
Над тишею дзвінкою,
За ним Чумацький Шлях лежить,
Посиланий мукою.

1975

ПАПУГА

До кравця, до свого друга,
Вбіг задиханий папуга.

- На концерт лечу, — кричить, —
- Фрак поший мені за мить!
- Неможливо, — майстер каже, —
- Діло неквапливе наше.
- Що ти мелеш юринду?!

Ший негайно! Я пожду.

— Та нема ж матеріалу, —
Знов кравець веде помалу.

— То бери шматочки ці,
Клапті, ліндики, клинці,
Позшивай те все до купи,
Буде модно, кравче глупий!
Майстер згодився: — Ах, так!.. —

Сів і вшив папузі фрак.
Жовті груди — цвіт люпину,
Синій хвіст, червону спину
І зелені рукави —

Колір ситої трави.

Каже майстер: — Я здурію
Через цю твою затію!

А папуга: — Ти — мастак!
Це найкращий в світі фрак!

Скільки кольорів прекрасних!
Головне ж — пошито вчасно!
Вийшло те, що я хотів! —
Одягнувся й полетів.

1975

ПТИЦЯ

Тріпоче серце спійманої птиці,
В руках моїх не чує доброти.

— Я дам тобі водиці і пшениці,
Моя пташино, тільки не тремти!

— Хіба потоки загубили воду,
Хіба в полях уже зерна нема?!

Пусти мене, мій хлопче, на свободу,
І все, що треба, я знайду сама.

— Я ж лагідно тебе тримаю, пташко,

— В своїх руках, легеньких, як вітрець.

— Хіба неволя це? Хіба це важко

Від мене взяти кілька зеренець?

— Пусти мене! Мені, дитино мила,

— Дорожча воля, ніж зерно твоє!

— Страшна, хоч навіть лагідна, та сила,

— Яка розкрити крилець не дає!

— Лети! Співай у небі гомінкому.

— Хоч і маленький, зрозумів я все!

Моя рука ніколи і нікому
Ні кривди, ні біди не принесе!

1976

СИНИЧКА

Синичка дзьобала сало,
Прив'язане до вікна,
А потім сала не стало,
Та все прилітала вона.
На скрипці грала під хатою,
Але не просила їди,
Великий майстер.
Бо стала сама багатою —
Минулися холоди.
Із вдячності пташка грала,
Неначе скрипаль-корифей.
А хата їй відповідала
Щасливим сміхом дітей.

1976

ОБРУЧ

Біжить хлопчик, білий чубчик, мов курча,
Підганяє паличкою обруча.
За ним сонце, наче мати, — навздогін,
Щоб не впав, бува, та не побився він!
По долині, по стежині, біля круч
Біжить сонце, білий чубчик та обруч.
І нема, немає в світі далини,
Де спинилися б невтомні бігуни.
Ах, обруч! Куди, куди він так жене
По стежині через поле весняне?
Я питаюсь, бо ж то я — оте хлоп'я,
А те сонце — то матусенька моя.

1976

ВЕДМІДЬ

Ведмідь боявсь морозів, завірюх
І восени придбав собі кожух,
Всю зиму спав, але не на морозі,
А в лісовому, теплому барлозі.
Його весна збудила молода,
Але ведмідь кожуха не скида,
Вже й літо надійшло, пора купатись, —

Але ведмідь не хоче роздягатись!
Він ловить рибу, як справжній риболов,
Тримає в лапах міцно свій улов,
Втім слухає: щось там бринить у вусі,
Спіткнувся й — гоп! — купається в кожусі.

1978

КВІТКА

Найбільше диво — пуп'янок.
Ще вчора не було,
А нині відкривається,
Як полум'я, зело.
Пелюстка за пелюсткою —
Будується дашок.
Розв'язується начебто
Дитина з пелюшок.
А я дивлюсь годинами,
Коли ж те немовля
Підніметься й долонею
Махне мені з гілля.
Нічого не побачиш ти,
Дивись хоч сім століть.
А відвернись на хвилечку —
Малятко вже стоїть.
Стоїть собі на блюдечку

І думає про щось.
А я так само думаю:
Звідкіль воно взялось?

1979

НА ЩАСТЯ

Є на світі море,
А в морі — острів,
А на острові — місто,
А в місті — площа,
А на площі — вершник,
А під вершником — кінь,
Підкований золотими підковами.
Ходять на площі люди,
Та ніхто не цікавий знати,
Що то за кінь, що за вершник,
Скільки століть стоять вони.
Та знайшовся допитливий хлопчик,
Підійшов і спитався: — Хто ви? —
Вершник усміхнувся.
А кінь хлопчині
Віддав на щастя
Всі чотири підкови!

1982

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

Давно, коли не було ще на небі Чумацького Шляху,
Коли на Україні не знали, звідки привезти солі до
хліба святого, до цибулі і, ясно ж, на саламаху.

В одному селі знайшовся парубок добрий.

«Поїду, — сказав, — поїду по сіль за десятий обрій!

Поїду в долину білу, де висохло море,

Солі привезу людям, щоб зменшити їхнє горе!»

Збирались діди та й мовляли хлопцеві молодому:

«Не їдь же туди! Ніхто ще звідтіля не вернувся
додому.

Там ти осліпнеш од блиску білого поля!»

Одначе поїхав хлопець, тверда була в нього воля.

По дорозі він бачив, як люди косили пшеничні лани
й сіножаті,

І ставав же він їм на підмогу, але не лишався на
їхньому святі.

«Не моє це діло, — він мислив, — обжинки чужі
святкувати,

Коли десь там чекають солі рідні люди і рідна
мати!»

По дорозі він бачив чимало заручин, празникувань,
весіль,

Припрошали його на гуляння молодиці, дівчата,
шинкарки в'юнкі, як хміль.